

บทที่ 4

ประเภทของงานสังคมสงเคราะห์กลุ่มและกิจกรรมในงานสังคมสงเคราะห์กลุ่ม

1. ประเภทของงานสังคมสงเคราะห์กลุ่ม

สังคมสงเคราะห์กลุ่มสามารถนำไปใช้กับงานที่หลากหลายในองค์กรสังคมสงเคราะห์ องค์กรสวัสดิการสังคมและองค์กรทางสังคมอื่นๆ ที่ให้บริการสังคมสงเคราะห์กลุ่ม รวมทั้งงานที่กลุ่มประชาชนกลุ่มผู้สนใจ เป็นผู้ดำเนินงานหรือจัดขึ้น ดังต่อไปนี้

(1) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานด้านสวัสดิการสังคม** งานด้านนี้ครอบคลุมกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น งานกลุ่มในสถานสงเคราะห์เด็ก สถานแรกรับเด็ก สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง สถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ศูนย์บริการผู้สูงอายุ สถานสงเคราะห์คนพิการ ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ ศูนย์ฝึกอาชีพสตรี ฯลฯ บริการเหล่านี้ก็เช่น นันทนาการ การพัฒนาศักยภาพ การป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น การฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจและสังคม กิจกรรมเพื่อตอบสนองปัญหา ความจำเป็น และความต้องการของสมาชิกกลุ่ม กายบริหาร กายภาพบำบัด การทำงานอดิเรก การศึกษานอกระบบ กิจกรรมบำบัด (การปรับการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อบำบัดรักษา) ฯลฯ

(2) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานแรงงาน** งานสังคมสงเคราะห์กลุ่มด้านนี้ แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของงานสังคมสงเคราะห์ในอุตสาหกรรม (Industrial Social Work) โดยมีการจัดบริการและกิจกรรมให้แก่คนงานหรือลูกจ้างในสถานประกอบการเอกชน แต่อาจจะไม่เรียกว่าเป็นบริการสังคมสงเคราะห์กลุ่มก็ได้ ตัวอย่างเช่น นันทนาการ การศึกษาในระบบและนอกระบบเพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานและทักษะของลูกจ้าง ที่เป็นแรงงานทั้งผู้ใหญ่และเด็ก การรวมกลุ่มของคนงานหรือลูกจ้างเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า งานสังคมสงเคราะห์ในวงการอุตสาหกรรมยังไม่ได้ได้รับความสำคัญมากนักในประเทศไทย ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น องค์กรของผู้ใช้แรงงานยังไม่มีพลังเพียงพอ ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตนเอง สถานประกอบการไม่นิยมจ้างนักสังคมสงเคราะห์ เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และการดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ก็มักจะขัดผลประโยชน์ของนายจ้าง เพราะมุ่งผลประโยชน์ของลูกจ้างโดยสำนักของวิชาชีพเป็นสำคัญ

(3) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานสาธารณสุข** หน่วยงานหลายประเภทที่ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข ได้ให้บริการสังคมสงเคราะห์กลุ่มแก่ผู้ป่วยทางกายและจิต ตัวอย่างเช่น งานกลุ่มบำบัดครอบครัวบำบัดในโรงพยาบาลจิตเวช หรือโรงพยาบาลประสาท งานส่งเสริมสุขภาพจิตชุมชนของโรงพยาบาลจิตเวชและศูนย์สุขวิทยา งานกลุ่มกิจกรรมสำหรับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย งานกลุ่มสำหรับผู้สูงอายุในโรงพยาบาลทั่วไปหรือโรงพยาบาลผ่ายกาย เพื่อตอบสนองปัญหา ความจำเป็นของสมาชิกกลุ่มและครอบครัว หรือบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพของสมาชิกกลุ่ม

(4) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานพัฒนาชนบทและเมือง** เป็นงานหรือกิจกรรมพัฒนาที่สำคัญกับกลุ่มคนประเภทต่างๆ ทั้งในชุมชนชนบทและเมือง ซึ่งสามารถนำความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์กลุ่มไปใช้ได้ เช่น งานกิจกรรมด้านพัฒนาของกลุ่มชาวบ้าน งานพัฒนาโดยองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำในเขตชนบทและชุมชนแออัดในเขตเมือง เช่น กลุ่มกองทุนประเภทต่างๆ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรทางเลือก กลุ่มปลูกพืชผักพืชบ้าน กลุ่มผลิตสารชีวภาพใช้ในครัวเรือนและการเกษตร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มผู้สนใจเรียนการศึกษานอกระบบ กลุ่มอาชีพ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ฯลฯ

(5) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานแก้ไขการกระทำผิด** ได้แก่ งานแก้ไขพฤติกรรมของเด็กที่กระทำความผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน งานแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดในเรือนจำ ทัณฑสถานต่างๆ กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาอบรม นันทนาการ กิจกรรมแก้ไขพฤติกรรมและฟื้นฟูสภาพจิตใจ

(6) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานเยาวชนของภาครัฐและเอกชน** ตัวอย่างงานเยาวชนในภาครัฐก็คือ งานของศูนย์เยาวชนในสังกัดกรุงเทพมหานคร และศูนย์เยาวชนในสังกัดเทศบาลในต่างจังหวัด งานพัฒนาเยาวชนทั้งในชนบทและในเมืองของหน่วยงานเยาวชนภาครัฐ ส่วนงานเยาวชนของภาคเอกชนก็เช่น งานเยาวชนของสมาคม วาย.เอ็ม.ซี.เอ สมาคม วาย.ดับเบิลยู.ซี.เอ สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

(7) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในสถานสงเคราะห์เอกชน** สังคมสงเคราะห์กลุ่มสามารถนำไปใช้ในสถานสงเคราะห์สำหรับกลุ่มคนประเภทต่างๆ ของภาคเอกชนได้ เช่น สถานสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุในสังกัดมูลนิธิหลายแห่ง ทั้งที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด สถานสงเคราะห์เด็ก เช่น พิริยานุเคราะห์มูลนิธิ สถานสงเคราะห์เด็กของสภาอากาศไทย บ้านพักเด็กโสสะของโสสะมูลนิธิ สถานสงเคราะห์คนพิการ เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ มีบ้านพักคนพิการสิริวัฒนาเชสเซียร์ หรือบ้านพักสำหรับเด็กเรื้อรังขององค์กรเอกชน เป็นต้น บริการส่วนใหญ่ที่จัดกันก็เช่น การศึกษาอบรม นันทนาการ พัฒนาศักยภาพ ฟื้นฟูสมรรถภาพ แก้ไขปัญหาพฤติกรรม

(8) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในสถาบันการศึกษา** สถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา สามารถนำสังคมสงเคราะห์กลุ่มไปใช้ได้หลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น จัดกลุ่มส่งเสริมการศึกษา มีการให้คำปรึกษาด้านการเรียนและการติววิชา จัดกลุ่มแก้ไขปัญหานักเรียนนิสิตนักศึกษาเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดกลุ่มนักเรียนนิสิตนักศึกษาเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น การใช้เวลาว่างของผู้เรียนให้เป็นประโยชน์ การป้องกันปัญหาเยาวชน การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับสถาบันการศึกษา ส่งเสริมให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาทำประโยชน์ให้แก่สังคม กิจกรรมสังคมสงเคราะห์กลุ่มที่นิยมจัดก็ได้แก่ นันทนาการ ทัศนศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ดนตรี กีฬา เพศศึกษา ค่ายพักแรม ค่ายอาสาพัฒนา ค่ายสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้หอพักของนักเรียนนิสิตนักศึกษาก็อาจจัดกิจกรรมสังคมสงเคราะห์กลุ่มที่หลากหลาย เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาก่เกิดกับผู้พัก ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้พักอาศัยหรือเพื่อส่งเสริมการเรียนก็ได้เช่นกัน

(9) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานฟื้นฟูสมรรถภาพและบำบัดรักษา** เป็นการนำสังคมสงเคราะห์กลุ่มไปใช้ในงานฟื้นฟูสมรรถภาพและบำบัดรักษา สำหรับกลุ่มคนประเภทต่างๆ เป็นต้นว่า กลุ่มบำบัด งานนันทนาการสำหรับผู้ติดยาเสพติด ทั้งในภาครัฐราชการ เช่น โรงพยาบาลและศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติดของกระทรวงสาธารณสุขและภาคเอกชน เช่น สถานบำบัดของผู้ติดยาเสพติดขององค์การศาสนาคริสต์ งานฟื้นฟูสมรรถภาพ แก้ไขปัญหา นันทนาการ ที่จัดสำหรับผู้พิการทั้งภาครัฐราชการ อาทิ ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ สถานสงเคราะห์คนพิการ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงานสำหรับผู้ไร้แรงงานที่ประสบอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยจนกระทั่งพิการ โรงพยาบาลสงเคราะห์ทหารผ่านศึก และภาคเอกชน อาทิ มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการฯ องค์กรคริสเตียนเพื่อคนพิการ ฯลฯ

(10) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานสวัสดิการเด็กและครอบครัว** งานสังคมสงเคราะห์

กลุ่มประเพณีที่ให้บริการในภาคราชการและเอกชน ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดกลุ่มบิดามารดา เด็ก หรือสมาชิกในครอบครัว เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การให้การปรึกษาแนะนำแก่กลุ่มบิดามารดา กลุ่มสนทนาระหว่างสามีภรรยาเพื่อหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับปัญหาครอบครัว กิจกรรม นันทนาการที่จัดให้แก่สมาชิกในครอบครัว การจัดค่ายพักแรมสำหรับเด็ก การจัดกลุ่มครอบครัวบุญ ธรรมหรือครอบครัวอุปการะเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ในการ เลี้ยงดูเด็ก เป็นต้น

(11) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานผู้หญิง** ได้แก่ งานสังคมสงเคราะห์กลุ่มขององค์กร เอกชนที่ดำเนินงานกับผู้หญิง เช่น สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี มูลนิธิผู้หญิง ฯลฯ ซึ่งให้บริการ แก่กลุ่มผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาชีวิต ความรุนแรงทางเพศ การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม การได้รับความยุติธรรมต่างๆ ฯลฯ โดยการจัดกลุ่มสนทนา กลุ่มบำบัด กิจกรรม นันทนาการ ให้การปรึกษาแนะนำ ให้การศึกษานอกระบบ จัดสถานที่พักพิงชั่วคราวสำหรับผู้หญิงที่ เรียกว่า Shelter การพิทักษ์สิทธิในด้านต่างๆ ให้กับกลุ่มผู้หญิงเหล่านี้ เป็นต้น

(12) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานด้านเอดส์** เป็นงานของหน่วยราชการและองค์กรเอกชน ที่ดำเนินงานกับผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ รวมทั้งงานของกลุ่มหรือองค์กรของผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ป่วยเอดส์ เช่น การจัดกลุ่มสนทนาและกลุ่มปรึกษาหารือสำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวีและ ครอบครัว การรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีเพื่อช่วยเหลือกันและกันในด้านต่างๆ เช่น การเยี่ยมเยียน ผู้ป่วย การทำงานหัตถกรรม เกษตรกรรม ฯลฯ เพื่อหารายได้ การให้การปรึกษาหารือกันและกัน การให้ความรู้เรื่องการไฉ่ยา การดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเอง การใช้การแพทย์ทางเลือกที่ นอกเหนือจากการแพทย์สมัยใหม่ (เช่น โภชนาบำบัด สมุนไพร สมุนไพร ฯลฯ) การประสานงานและ รวมตัวกันเป็นเครือข่ายระดับชุมชน ระดับภาค ระดับประเทศ เป็นต้น

(13) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานพิทักษ์สิทธิสำหรับประชาชน** ได้แก่ การดำเนินงาน ร่วมกับกลุ่มเพื่อรณรงค์เผยแพร่ เรียกร้อง ปกป้องคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้เสียเปรียบทางสังคมที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกละเมิดสิทธิ เข้าไม่ถึงบริการ ของรัฐและเอกชน ฯลฯ เช่น กลุ่มเด็ก ผู้หญิง ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ใช้แรงงานนอกระบบที่ไม่ได้รับ สวัสดิการตามกฎหมายแรงงาน ซึ่งดำเนินงานโดยส่วนราชการ องค์กรเอกชน นักวิชาการ กลุ่มหรือ องค์กรของประชาชนที่ตกเป็นผู้อุทธรณ์หรือผู้เสียเปรียบ เป็นต้นว่า การจัดประชุม สัมมนา การ ร้องเรียนไปยังส่วนราชการผู้รับผิดชอบ การเสนอข้อเขียนในสิ่งพิมพ์ต่างๆ การส่งจดหมายเปิดผนึก การส่งบัญชีทางว่าลงลายมือชื่อร้องเรียน การให้ข่าวต่อสื่อมวลชน การรณรงค์ด้วยวิธีต่างๆ เช่น การ เดินทางไกล การเผยแพร่สิ่งพิมพ์ โปสเตอร์ ป้ายรณรงค์ ฯลฯ การเดินขบวน การประท้วงโดยสันติวิธี การหาเสียงสนับสนุนจากพรรคการเมือง เพื่อให้สนับสนุนข้อเรียกร้องหรือนโยบาย กฎหมายที่จะ พิทักษ์สิทธิของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ เป็นต้น

(14) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มในงานสร้างความเป็นธรรมทางสังคม** ได้แก่ การนำสังคม สงเคราะห์กลุ่มไปใช้ในการสร้างความเสมอภาคทางเพศ การช่วยเพิ่มสิทธิโอกาสต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วม ในสังคม การเข้าถึงทรัพยากร เข้าถึงโครงสร้างอำนาจ ฯลฯ เป็นต้นว่า การร่วมมือกับกลุ่มองค์กร ผู้หญิง รณรงค์เสนอให้แก่กฎหมายเดิม หรือร่างกฎหมายใหม่ที่จะขจัดความยุติธรรมทางเพศ เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่ว่าหญิงกับชายมี

ความเสมอภาคกัน การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐกำหนดนโยบายด้านครอบครัวที่จะส่งเสริมความเป็นธรรมระหว่างเพศชายกับเพศหญิง การประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคประชาชนในการเคลื่อนไหวต่อสู้ เรียกร้องให้รัฐพิจารณาแก้ไขหรือออกกฎหมายที่ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนยากจน ประชาชนที่อยู่ชายขอบสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเรื่องสิทธิที่จะเข้าถึง จัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่จะยังประโยชน์ให้แก่คนยากจน คนชายขอบ เป็นต้น

2. กิจกรรมในงานสังคมสงเคราะห์กลุ่ม (Programs or Activities in Social Group work)

ฮาร์เลย์ บี. เทร์คเกอร์ (Harleigh B. Trecker 1972: 102) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนและจัดกิจกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมสงเคราะห์กลุ่ม งานสังคมสงเคราะห์กลุ่มจึงต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างสูงกับ “กิจกรรม” เพราะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะตัดสินว่ากลุ่มจะดำเนินไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

2.1 ความหมายของกิจกรรม

อาร์. มิดเดิ้ลแมน (R.Middleman 1982) ได้ให้คำนิยามว่า กิจกรรมในงานสังคมสงเคราะห์กลุ่ม หมายถึง ที่ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มได้ก่อตัวขึ้นและความจำเป็น ความต้องการความสนใจของทั้งกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มก็จะได้รับการตอบสนอง (อ้างถึงใน Heap 1985:145)

ในที่นี้จะให้ความหมายว่ากิจกรรมในงานสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนเป็น “สิ่งที่สมาชิกแสดงออกทั้งโดยคำพูด (Verbal) และการกระทำ (Action) เพื่อสนองต่อความต้องการ ความสนใจ ปัญหา ความจำเป็น ประสบการณ์ ความสามารถ ทักษะ ฯลฯ ของตนอย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ของกลุ่มและทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม”

2.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

กิจกรรมสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนมีหลากหลายประเภทและวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจำแนกวัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมได้ดังนี้ (ดัดแปลงจาก Heap 1985:146-160)

(1) เพื่อส่งเสริมในปฏิสัมพันธ์ในระหว่างสมาชิก เนื่องจากสมาชิกกลุ่มที่นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานด้วย มักจะเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ไม่มีที่พึ่ง อยู่อย่างโดดเดี่ยวเปลี่ยวเหงา ถูกปฏิเสธ มีความรู้สึกแปลกแยกกับคนรอบข้าง หรือมีปัญหาความสัมพันธ์กับผู้อื่น กิจกรรมจำนวนหนึ่งจึงมุ่งที่จะส่งเสริมสมาชิกกลุ่มให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น ตัวอย่างกิจกรรมกลุ่มประเภทนี้มี อาทิ กิจกรรมนันทนาการ (เช่นเกมหรือการละเล่นที่ทำให้สมาชิกผู้ร่วมเล่นรู้จักกันดียิ่งขึ้น ทวีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน) การกีฬา (กีฬาที่เล่นเป็นกลุ่มจะต้องอาศัยการประสานงาน ความร่วมมือร่วมใจและความสามัคคีของสมาชิกที่ร่วมทีม มีการรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย) การเดินป่า (ฝึกสมาชิกให้รักธรรมชาติ มีจิตใจอนุรักษ์ ร่วมทุกข์ร่วมสุขและฝึกความอดทนร่วมกัน) ฯลฯ

(2) เพื่อการเผชิญปัญหาหรือวิกฤตการณ์และป้องกันปัญหา เนื่องจากชีวิตมนุษย์ทุกคนต้องเผชิญปัญหาน้อยใหญ่ หรือในบางช่วงก็อาจจะต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่หนักหน่วงรุนแรง คนเรานอกจากจะต้องแก้ไขปัญหาหรือวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ยังต้องป้องกันปัญหาที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วย กิจกรรมจึงส่งเสริมให้เผชิญปัญหาหรือวิกฤตการณ์และป้องกันปัญหา ก็เช่น ให้ความรู้ให้ข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อพื้นฐานในการวิเคราะห์ ตัดสินใจหาทางเลือกแก้ไขปัญหาหรือวิกฤตการณ์นั้นๆ การพัฒนาศักยภาพในการคิด วิเคราะห์ หรือพัฒนาทักษะทางสังคมที่จะเป็น

เครื่องมือในการเผชิญและป้องกันปัญหา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สมาชิกกลุ่ม เพื่อ
ภูมิคุ้มกันต่อปัญหา เป็นต้น

(3) **เพื่อการเรียนรู้และพัฒนา** กิจกรรมสังคมสงเคราะห์กลุ่มจำนวนหนึ่งควรจะมุ่งให้
สมาชิกสร้างกระบวนการเรียนรู้ การตัดสินใจร่วมกัน พัฒนาวุฒิภาวะของสมาชิก เพิ่มโอกาสให้
สมาชิกได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ และพัฒนาทักษะ ความสามารถ ประสบการณ์ รวมทั้งโอกาสที่สมาชิกกลุ่ม
จะพัฒนาการทำงานร่วมกัน การร่วมรับผิดชอบ การหาข้อยุติความขัดแย้งทั้งในด้านความคิดและ
ประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน ตัวอย่างกิจกรรมประเภทนี้เช่น การจัดการศึกษาดูงานนอกสถานที่ให้แก่
เยาวชนเพื่อการเรียนรู้ เสวนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเยาวชนต่างชุมชน การเรียนรู้ของกลุ่ม
ชาวบ้านในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกัน แล้วนำผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นไปจัดสวัสดิการให้แก่
สมาชิก การเรียนรู้ของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อหารายได้ การเยี่ยมเยียน
สมาชิกที่เจ็บป่วย และจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่มกับครอบครัวในระยะยาว เป็นต้น

(4) **เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของสมาชิกและประโยชน์ของกลุ่ม** ซึ่งจะอยู่กับ
วัตถุประสงค์ที่สมาชิกและกลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้น เช่น การฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกายและงาน
อาชีพ เพื่อความสำเร็จในอาชีพหรือการศึกษา เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของคนในชุมชน
เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยการปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการมุ่งแสวงหาประโยชน์จาก
ทรัพยากรให้มากที่สุดมาเป็นแบบสร้างความยั่งยืนของทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมประเภทนี้ไม่ได้
หลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดขึ้น

(5) **เพื่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและสร้างความเป็นธรรม** สิ่งแวดล้อมในที่นี้
หมายถึงสถาบัน องค์กรต่างๆ ในสังคม ชุมชน ถิ่นที่อยู่อาศัย หรือสภาพการณ์เงื่อนไขปัจจัยต่างๆ ทาง
กายภาพ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ ที่สมาชิกกลุ่มเห็นว่าสมควรจะเปลี่ยนแปลงให้ไปในทิศทาง
ที่จะสร้างความเสมอภาค/สร้างเสริมคุณภาพที่ดีของคนในสังคม และสร้างคามยุติธรรมขึ้นในสังคม
ตัวอย่างกิจกรรมประเภทนี้ก็คือ การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย กฎระเบียบ
ขององค์กร มีการปรับเปลี่ยนนโยบายและมาตรการของรัฐหรือกฎหมายให้เอื้อต่อกลุ่มคนจน คนไร้
อำนาจการลดความอยุติธรรมหรือความเหลื่อมล้ำระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมลง

2.3 ประเภทของกิจกรรม

กิจกรรมมีหลายประเภทและมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป กิจกรรมบางอย่างอาจใช้เพื่อ
วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้ แล้วแต่ผู้วางแผนจัดกิจกรรมจะกำหนด ซึ่งก็ได้แก่ นัก
สังคมสงเคราะห์และสมาชิกกลุ่ม ที่ต่างก็มีบทบาทร่วมกันนั่นเอง กิจกรรมอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ
ได้ดังนี้

(1) **ส่งเสริมพัฒนาการทางกายและฟื้นฟูสมรรถภาพทางกาย** ทำให้ร่างกายมี
พัฒนาการที่ดีป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพและช่วยฟื้นฟูสมรรถภาพของอวัยวะที่สูญเสียหรือ
เสื่อมสภาพลงไป เช่น กายบริหาร แอโรบิค การฝึกโยคะ การออกกำลังกายแบบจีน (เช่น ไทเก๊ก ไทจีซึ้ง
หว่ายต้นกง) การวิ่ง การเดิน การกีฬาประเภทต่างๆ กายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด สุนัขบำบัด ฯลฯ

(2) **นันทนาการ** เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และความบันเทิงของผู้เข้าร่วม
กิจกรรม ในขณะที่เดียวกันก็อาจให้ความรู้ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หรือทำให้เกิดประโยชน์ในด้าน
ต่างๆ ร่วมไปด้วย เช่น การสร้างมิตรสัมพันธ์ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ กิจกรรมประเภทนี้ก็

เช่น ทักษะศึกษา เกม การละเล่นต่างๆ การร้องรำทำเพลงตามสมัยนิยมและเพลงพื้นบ้าน เพลงลูกทุ่ง กิจกรรมเข้าจังหวะ ฯลฯ

(3) พัฒนาความสามารถหรือทักษะ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีโอกาสได้เพิ่มพูนความสามารถและทักษะที่ต้องการ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต การศึกษา การทำงาน ความเสมอภาคในทางสังคม ฯลฯ ดังอย่างเช่น การฝึกเล่นกีฬา ดนตรี ละคร นาฏศิลป์ ถ่ายรูป เต้นรำ แต่งคำประพันธ์ต่างๆ การฝึกพูดในที่สาธารณะ การฝึกหัดทำบัญชี เรียนรู้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ การฝึกทักษะทางสังคมต่างๆ เพื่อความเสมอภาคในสิทธิ โอกาส และความเสมอภาคทางเพศ

(4) ส่งเสริมความรู้ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ร่วมกิจกรรมในด้านต่างๆ อาทิ การอภิปราย การประชุม การเสวนา การโต้วาที การจัดกลุ่มสนทนา การจัดฉายภาพยนตร์ การฉายวีดิทัศน์ ประกอบการสนทนาการฝึกอาชีพต่างๆ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำเครื่องหนัง เซรามิกส์ ช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

(5) ส่งเสริมการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม กิจกรรมหลายประเภท อาจนำไปใช้เพื่อส่งเสริมสมาชิกกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมตนเองได้ ตัวอย่างเช่น การดูงานต่างชุมชน การจัดกลุ่มสนทนา เสวนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์ การบรรยาย อภิปราย การให้ข่าวต่อสื่อมวลชน การรณรงค์ด้วยสื่อต่างๆ ทั้งแผ่นปลิว แผ่นพับ โปสเตอร์ วิทยุ โทรทัศน์ การจัดหาทุนมาจัดกิจกรรมในชุมชน การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนทั้งในชนบทและเมือง ฯลฯ เป็นต้น

(6) ส่งเสริมพัฒนาการทางจิตวิญญาณและจริยธรรม นอกจากกิจกรรมที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา ความสามารถและทักษะของสมาชิก รวมทั้งการพัฒนาชุมชนและสังคมแล้ว เรื่องของจิตวิญญาณและจริยธรรมก็เป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งที่มีจะถูกกลืนโดยทั่วไปกิจกรรมประเภทนี้ก็เช่น กลุ่มปฏิบัติสมาธิเพื่อความสุขทางจิตใจและการเข้าถึงธรรม การใช้เกม การละเล่นที่มีคติสอนใจ การฝึกหัดบทบาทสมมุติ การจัดค่ายคุณธรรม การเชิดหุ่นสำหรับเด็กที่อาจสอดแทรกความรู้เรื่องธรรมะและการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อการพัฒนาเด็กๆ ไปในเวลาเดียวกัน เป็นต้น

(7) การป้องกันปัญหา มีการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นมีอยู่หลายประการ เช่น การบรรยายเรื่องการป้องกันโรคและโภชนาการที่ดีต่อสุขภาพและการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine) เพื่อป้องกันโรค เช่น โภชนาบำบัดด้วยอาหาร การล้างพิษ การฝึกสมาธิ ฯลฯ การป้องกันอุบัติเหตุในบ้าน ที่ทำงาน และบนท้องถนน การเล่นเกมสอนใจสำหรับเยาวชนเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวและการใช้ชีวิตในสังคม กิจกรรมฝึกทักษะชีวิตและเพศศึกษาเพื่อป้องกันปัญหาการเอาใจเอาเปรียบทางเพศและการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์กับโรคเอดส์ เป็นต้น

(8) การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพอารมณ์จิตใจ ตัวอย่างเช่น กลุ่มบำบัด (Group therapy) เพื่อรักษาผู้ป่วยทางจิตโดยบุคลากรทางการแพทย์ กลุ่มปรึกษาหารือ (Group Counseling) ซึ่งดำเนินงานโดยนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา หรือบุคลากรอื่นๆ เพื่อให้การช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของสมาชิกกลุ่ม กลุ่มพฤติกรรมบำบัด เพื่อแก้ไขพฤติกรรมในสถานบำบัด สถานที่ดูแลอุปการะผู้คน การสวดมนต์ การสนทนาธรรมเพื่อใช้ธรรมะบำบัดอารมณ์จิตใจ หรือ

การแพทย์ทางเลือกด้วยวิธีต่างๆ เป็นต้น

(9) การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม/สถาบันในสังคมและสร้างความเป็นธรรม ได้แก่ กิจกรรมที่มุ่งเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมาย นโยบายและมาตรการของรัฐ กฎระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติ ของชุมชน/สังคม การต่อสู้เรียกร้อง รณรงค์เพื่อลดหรือขจัดความไม่เป็นธรรมต่างๆ ในสังคม การเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อช่วงชิงการให้คำนิยาม การให้ความหมายของสิ่งต่างๆ ในสังคม การแสดงอัตลักษณ์ของคนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะคนกลุ่มชายขอบในสังคม โดยการแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ การชุมนุม การยื่นข้อเรียกร้อง ฯลฯ เป็นต้น

2.4 ข้อควรคำนึงในการวางแผนและจัดกิจกรรม

การวางแผนและจัดกิจกรรมในงานสังคมสงเคราะห์กลุ่ม ซึ่งอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “การพัฒนากิจกรรม” (Program Development) นี้ มีข้อควรที่คำนึงที่สำคัญ 2 ประการ อันได้แก่ บริบทที่แวดล้อมกิจกรรมและหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมที่จะให้บรรลุผลสำเร็จ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก) **บริบทที่แวดล้อมกิจกรรม** (ดัดแปลงจาก Trecker 1972:111) นักสังคมสงเคราะห์ควรจะตระหนักและให้ความสำคัญกับบริบทแวดล้อมกิจกรรมที่มีอยู่หลายประเภทด้วยกัน เช่น องค์กรที่ให้บริการสังคมสงเคราะห์กลุ่ม ชุมชน ครอบครัวของสมาชิกกลุ่ม ผู้นำชุมชน คนกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน สถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์และทรัพยากร ฯลฯ ซึ่งอาจจะรวมเรียกว่า สิ่งแวดล้อมของกลุ่มได้ อันมีความหมายว่า กิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มจัดขึ้นจะเกิดขึ้นทั้งในบริบทขององค์กร (กรณีที่เป็นกลุ่มจัดตั้งซึ่งสังกัดองค์กร) และในบริบทที่อยู่นอกองค์กร (กรณีเป็นกลุ่มอิสระที่ไม่สังกัดองค์กร) ในขณะเดียวกันกิจกรรมสังคมสงเคราะห์กลุ่ม ก็เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชุมชนที่เกิดขึ้นภายในบริบทของชุมชน ซึ่งอาจจะต้องอาศัยอาคาร สถานที่ชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรม หรือใช้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชน (เช่น เงินทุน วิทยากร การสนับสนุนในด้านต่างๆ) และอาจจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือประสานงาน การช่วยเหลือจากผู้นำ ครอบครัวของสมาชิกกลุ่มและคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน นอกจากนี้ก็ยังมีข้อควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อการจัดกิจกรรมได้ทั้งในทางลบและทางบวก

ประเด็นสำคัญควรจะได้กล่าวถึงไว้ในที่นี้คือ ในส่วนขององค์กรที่ให้บริการสังคมสงเคราะห์กลุ่มนั้น องค์กรควรจะระบุไว้ในนโยบายอย่างชัดเจนว่าจะให้บริการสังคมสงเคราะห์กลุ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนและอำนวยความสะดวกให้แก่คนสังคมสงเคราะห์ที่จะจัดบริการและกิจกรรมให้แก่สมาชิกกลุ่ม ทั้งยังช่วยให้การนิเทศงานอันเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกอบรม หล่อหลอมและสร้างนักสังคมสงเคราะห์กลุ่มมีคุณภาพมากขึ้น รวมทั้งจะมีผลให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ทางสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนร่วมกัน ระหว่างนักการศึกษาและนักสังคมสงเคราะห์ต่อไปด้วย ประการต่อไปก็คือ สิ่งแวดล้อม นักสังคมสงเคราะห์พึงตระหนักไว้เสมอว่าสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ เช่น ครอบครัว ชุมชน กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลในทางให้คุณหรือส่งเสริมกลุ่มก็ได้ หรือเป็นโทษและก่อให้เกิดอุปสรรคแก่กลุ่มก็ได้ หรืออาจจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มสามารถดำเนินงาน/ทำกิจกรรมได้หรือไม่ได้ เช่นกัน รวมทั้งยังมีพลังอำนาจที่จะรวมตัวกันทางอุดมการณ์เป็นเครือข่าย เป็นพหุภาคีอันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และมีประชาสังคม (Civil Society) ได้ด้วย นักสังคมสงเคราะห์จึงต้องพยายามดำเนินงานกับสิ่งแวดล้อม ในทางที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มให้มากที่สุด

ข) หลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมที่จะให้บรรลุผลสำเร็จ ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ (เนื้อหาบางส่วนได้จาก Brown 1992: 69-98 และ Trecker 1972: 117-118)

- ในการจัดกิจกรรม นักสังคมสงเคราะห์และกลุ่มควรจะต้องระลึกว่าแผนการจัดกิจกรรมส่วนหนึ่ง ควรกำหนดไว้ล่วงหน้า ในขณะที่แผนบางส่วนก็ควรจะยืดหยุ่นได้ตามเงื่อนไขปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามความประสงค์ของสมาชิกหรือเพื่อให้สมาชิกได้มีทางเลือกมากขึ้น

- กิจกรรมที่จัดขึ้น ควรจะต้องประสมประสานระหว่างการให้ความสำคัญกับสมาชิกและงานที่กลุ่มทำ (Tasks) เพื่อให้มีความสมดุลระหว่างสองปัจจัยนี้ กล่าวคือได้ทั้งน้ำใจดีใจของ “คน” และได้ทั้งความสำเร็จของ “งาน”

- กิจกรรมที่จัดขึ้น ควรจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกกลุ่ม เช่น อายุ ความสามารถพิเศษ ความพิการหรือความบกพร่องบางอย่าง แรงจูงใจ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ความเป็นเพศ (เพศหญิง เพศชายและเพศที่สาม) วัฒนธรรม ฐานะเศรษฐกิจทางสังคม ฯลฯ

- ในการจัดกิจกรรม ควรจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ “กลุ่ม” ด้วยเสมอ เป็นต้นว่า องค์ประกอบ ขนาดของกลุ่ม ขั้นตอนการพัฒนาการของกลุ่ม ขวัญกำลังใจกลุ่ม แรงเกาะเกี่ยวความขัดแย้งในกลุ่ม พันธกรณีที่กลุ่มมีต่องานหรือกิจกรรมที่กลุ่มทำ ฯลฯ

- สมาชิกกลุ่มควรจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรมในทุกขั้นตอนเสมอ

- ในการวางแผนจัดกิจกรรมมีความหลากหลาย ควรคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่สำคัญ คือ ต้องคำนึงว่าทรัพยากรของกลุ่มมีเพียงพอหรือไม่ ถ้าหากไม่พอจะหาจากที่ใดมาสมทบ ระยะเวลาจัดกิจกรรมมีมากน้อยเพียงใด คำนึงถึงความพร้อมของสมาชิกว่าจะยินดีเต็มใจทำกิจกรรมนั้นๆ หรือไม่ ความเหมาะสมสอดคล้องกับนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร และประการสุดท้ายคือ การไม่หมิ่นหรือขัดต่อศีลธรรมจริยธรรมของคนในสังคม

- เนื่องจากกิจกรรมมีความหลากหลายจึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ความชำนาญหรือต้องอาศัยวิทยากรจากหลายสาขา บางกิจกรรมจึงอาจให้นักสังคมสงเคราะห์เป็นวิทยากร บางกิจกรรมก็อาจใช้ประโยชน์จากวิทยากรในองค์กร ขณะที่บางกิจกรรมอาจจะเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน หรือผู้มีชื่อเสียงและผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนั้นๆ มาเป็นวิทยากร และบางครั้งสมาชิกในกลุ่มเองก็สามารถจะเป็นวิทยากรให้แก่เพื่อนสมาชิกได้เช่นเดียวกันกับวิทยากรอื่นๆ

- มีข้อพึงระลึกว่า กิจกรรมสำหรับบำบัดรักษาเป็นกิจกรรมที่แตกต่างไปจากกิจกรรมอื่นๆ อย่างสิ้นเชิง เนื่องจากต้องใช้เทคนิค ความรู้ความสามารถเฉพาะด้านมากที่สุด เช่นในการบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเวชก็จะต้องมีความรู้เรื่องโรคทางจิตเวช ในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการก็จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับคนพิการต่างประเภทและการฟื้นฟูคนพิการเฉพาะประเภท เป็นต้น และจำเป็นต้องมีนักวิชาชีพ อาทิ นักจิตวิทยา แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด ฯลฯ เป็นคณะผู้ร่วมบำบัดรักษา

3. บทบาทนักสังคมสงเคราะห์กลุ่มในการจัดกิจกรรม (Role of group worker in program planning)

1. ช่วยให้ผู้สมาชิกวางแผนในการจัดกิจกรรม
2. ช่วยค้นหาและกระตุ้นให้เกิดความสนใจในกิจกรรม

3. ช่วยสนับสนุนให้กลุ่มใช้สภาพแวดล้อมให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
4. ช่วยให้กลุ่มรู้จักข้อจำกัดของตัวเอง

4. ปัจจัยในการจัดกิจกรรม (Factors in Program Planning)

ในการจัดกิจกรรมสังคมสงเคราะห์กลุ่ม ต้องคำนึงถึงปัจจัย ดังนี้

1. กิจกรรมต้องมีความสะดวกแก่ประชาชนและเหมาะสมกับประเพณีในชุมชน
2. กิจกรรมต้องปรับให้เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของสมาชิกกลุ่ม
3. กิจกรรมต้องจัดอยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่จริงในชุมชน
4. กิจกรรมต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วม